

NARCÍS FELIU DE LA PENYA, CAP A LA HISTÒRIA MODERNA¹

JAUME SOBREQÜÉS I CALLICÓ
Universitat Autònoma de Barcelona
Societat Catalana d'Estudis Històrics
Institut d'Estudis Catalans

RESUM

El treball té com a objecte presentar l'obra historiogràfica de Narcís Feliu de la Penya (1642-1712), centrada en les seves obres *Político discurso* (1681), *Fénix de Cataluña* (1683) i *Anales de Cataluña* (1709), així com la trajectòria pública de Feliu de la Penya, centrada en la voluntat d'impulsar el comerç i la indústria de Catalunya. S'hi defensa la idea que els *Anales* són la primera obra que participa dels mètodes erudits propis de la historiografia moderna i il·lustrada.

PARAULES CLAU

Feliu de la Penya, comerç, indústria, Catalunya, historiografia moderna, Guerra de Successió.

Narcís Feliu de la Penya, towards modern history

ABSTRACT

This work aims to present the historiography of Narcís Feliu de la Penya (1642 – 1712), concentrating on the works *Político discurso* (1681) [Political discourse], *Fénix de Cataluña* (1683) [Phoenix of Catalonia] and *Anales de Cataluña* (1709) [Annals of Catalonia], as well as on the public career of Feliu

1. Aquest text, al qual en la present versió he incorporat aspectes d'especial interès historiogràfic, va ser publicat com introducció a Narciso FELIU DE LA PEÑA, *Anales de Cataluña*, Barcelona, 1709. Reedició facsímil: Barcelona, Base, 1999. Agraïexo la valuosa col·laboració de Mercè Morales i Montoya, doctora en història per la Universitat Autònoma de Barcelona, en l'elaboració d'aquest estudi.

de la Peña, focusing on his desire to boost Catalan trade and industry. The idea is defended that the *Anales* are the first work to use the same academic methods employed by modern academic historiography.

KEYWORDS

Feliu de la Peña, trade, industry, Catalonia, modern historiography, War of the Spanish Succession.

INTRODUCCIÓ

El 1709 va ser editada, a Barcelona, l'obra més important de Narcís Feliu de la Peña: *Anales de Cataluña y epílogo breve de los progresos y famosos hechos de la nación catalana, de sus reliquias, conventos y singulares grandezas; y de los más señalados y eminentes varones, que en santidad, armas y letras han florecido desde la primera población de España año del mundo 1788 antes del nacimiento de Christo 2174, y del Diluvio 143 hasta el presente de 1709*.² El primer volum va ser imprès per Josep Llopis; el segon, per Jaume Surià, i, el tercer, per Joan Pau Martí. Les despeses, que degueren ser quantioses, atès el nombre de planes dels tres volums,² varen anar a càrrec dels impressors esmentats i del llibreter Joan Piferrer. Tots ells actuaren, per tant, de mecenes d'un projecte de gran ambició editorial: «Nosotros aviendo emprendido a nuestras expensas la impresion de esta obra [...]», escriuen les quatre persones esmentades, en el segon pròleg del tercer volum.

Els *Anales de Cataluña* és una obra de transició entre la historiografia humanista i postmedieval, en la qual, amb algunes excepcions —Zurita, per exemple— predominen els elements llegendaris i el propòsit d'elogiar de manera acrítica el passat del país i dels seus protagonistes més rellevants, i la historiografia científica del segle XVIII, impulsada per una voluntat erudita que procurava basar-se en un aparell documental i bibliogràfic més exigent. Com tota obra de transició, participa de mètodes i objectius del passat —l'esmentat sentit acrític davant d'interpretacions mítiques o llegendàries, voluntat de

2. Volum I: 20 p. s/n + 364 p. + 36 p. s/n; volum II: 24 p. s/n + 504 p. + 60 p. s/n; volum III: 22 p. s/n + 656 p. + 52 p. s/n.

presentar els grans fets i posar de manifest la «glòria» col·lectiva— i anuncia els nous temps, caracteritzats pel desig de reconstruir el passat amb més rigor documental i amb l'ús d'un mètode expositiu més científic.³

Els *Anales de Cataluña*, doncs, contra allò que algú ha pretès, constitueixen la primera gran síntesi «moderna» sobre la història general del Principat. Com indico en analitzar el seu contingut, Feliu de la Penya va fer un esforç excepcional per a incorporar les informacions d'aquells autors que l'havien precedit en l'estudi del passat català. Una anàlisi minuciosa de les fonts historiogràfiques que va utilitzar porta a afirmar que aquest esforç va ser molt complet i sovint crític. Però Feliu de la Penya va fer més. Va treballar de manera intensa als arxius del país. Hi va passar moltes hores. I no només als grans centres documentals de la capital catalana (l'Arxiu Reial, l'Arxiu de la Ciutat, els arxius eclesiàstics), sinó també, com indico en el seu lloc, a altres fons arxivístics d'arreu de Catalunya.

I, encara, Feliu de la Penya va doblar la seva tasca d'historiador del passat llunyà amb la pròpia del cronista que descriu la realitat viscuda de manera directa. En alguns períodes, en primera línia i des d'un lloc compromès. És en

3. Sobre Feliu de la Penya i la historiografia catalana vegeu Felipe MATEU Y LLOPIS, *Los historiadores de la Corona de Aragón bajo los Austrias*, Barcelona, 1944, p. 85-87; Benito SÁNCHEZ ALONSO, *Historia de la historiografía española*. Madrid, CSIC, vol. III, 1950, p. 25; Pere MOLAS I RIBALTA, «A tres-cents anys del "Fénix de Cataluña"». Recuperació i reformisme econòmic sota Carles II», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 3, Barcelona, 1983; Maria GRAU I SALÓ, «Feliu de la Penya, una visió actual com a país», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 7, Barcelona, 1987, p. 125-146; Eva SERRA I PUIG, «Una aproximació a la historiografia catalana. Els antecedents», *Revista de Catalunya*, núm. 26, gener de 1989, p. 31-32; Fernando SÁNCHEZ MARCOS, «Historia y política en el umbral del siglo XVIII: los Anales y combates por Cataluña de N. Feliu de la Penya», *Actes du XII Congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon*, vol. III, *Mémoires de la Société Archéologique de Montpellier*, 17, 1989, p. 133-146; Jordi CORTADELLA I MORRAL, *La història antiga en la historiografia catalana*, tesi doctoral, Universitat Autònoma de Catalunya, 1991, vol. I, p. 154-161; Eulàlia DURAN, «Narcís Feliu de la Penya, historiador i polític», *Afers*, núm. 20, vol. X. Catarroja, 1995, p. 73-86; Eulàlia DURAN, «Renaixement i Barroc: la il·lusió de la modernitat», *Història de la cultura catalana*, vol. II, Barcelona, 1996, p. 119-144; Ramon GRAU, «Les batalles de la historiografia crítica», a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, vol. III, Barcelona, 1996, p. 165-188; Fernando SÁNCHEZ MARCOS, «La concepción de España como realidad plural en la historiografía catalana del Barroco: algunas aportaciones», a F. FERNÁNDEZ ALBALADEJO (ed.), *Monarquía, imperio y pueblos de la España Moderna. IV Reunión Científica de la Asociación Española de la Historia Moderna (Alicante, 27-30 mayo 1996)*, Alacant, 1997, p. 781-792, i Xavier BARÓ QUERALT, *La historiografia catalana en el segle del Barroc (1585-1709)*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2005.

aquest aspecte, com ja veurem, que té un interès excepcional una bona part de l'imponent volum tercer dels *Anales de Catalunya*, que l'historiador actual que estudia les darreres dècades del segle XVII i la Guerra de Successió pot consultar amb un gran profit.

Val a dir que hi continua havent diferències entre els historiadors contemporanis sobre l'aportació de Feliu de la Penya a la historiografia catalana. Si per uns l'obra conté encara anacronismes, fins i tot per a l'època en què va ser escrita, i l'emmarquen en l'etapa final de la historiografia del Barroc, per uns altres constitueix un primer pas cap al criticisme històric que es consolidaria unes dècades més tard.⁴ Així mateix, els historiadors han estat massa gasius a l'hora de citar els *Anales de Catalunya*. Potser perquè només es troba en unes poques biblioteques del país. Va ser una obra reprimida pels vencedors de 1714 i no se n'han conservat gaires exemplars. És per això que en el seu dia en vaig impulsar una reedició facsímil.

Els *Anales de Catalunya* varen ser publicats en un moment crucial de la Guerra de Successió, iniciada el 1705, després que Catalunya i els altres estats de l'antiga Corona d'Aragó (Aragó, València i les Illes) s'haguessin decantat de manera oberta per l'arxiduc Carles d'Àustria (Carles III) en la lluita d'aquest contra Felip V per aconseguir la Corona de la monarquia hispànica, que havia quedat vacant a la mort, el 1700, de Carles II, sense successió directa. Bé que la publicació (1709) dels *Anales de Catalunya* és anterior al tombant negatiu que varen prendre les coses per a Catalunya a partir de les desfetes austriacistes de 1710 i de la mort de l'emperador Josep I (abril de 1711), que

4. No ha existit mai un criteri unànimement entorn a l'aportació de Feliu de la Penya a la historiografia del país. L'historiador i polític Antoni Rovira i Virgili afirmava el 1922 que els *Anales* eren una obra de decadència, inferior a l'escripta per Jeroni Pujades (ANTONI ROVIRA I VIRGILI, *Història nacional de Catalunya*, Barcelona, Pàtria, 1922), opinió sostinguda recentment per Ramon Grau (RAMON GRAU, «Les batalles...», p. 168 i s.). Antoni Simon comparteix la nostra idea que en els *Anales* s'inicia un cert criticisme, que no acaba però de desprendre's dels elements mítics i llegendaris (ANTONI SIMON, «Anales de Catalunya», *L'Avenç*, núm. 244, 2000), mentre que per Eulàlia Duran i Jesús Villanueva l'obra s'inscriu en l'etapa final de la historiografia tradicionalista barroca, vinculada encara a la retòrica com a gènere literari (DURAN, «Narcís Feliu de la Penya», p. 77-85; JESÚS VILLANUEVA, *Política y discurso*, p. 232-235). En la seva tesi doctoral, Xavier Baró destaca la voluntat divulgativa i propagandística de l'obra, a la qual Feliu de la Penya supeditaria alguns anacronismes, però també recorda que els *Anales* eren encara anteriors en algunes dècades a la consolidació del criticisme historiogràfic setcentista. (XAVIER BARÓ, *La historiografia catalana en el Barroc*, tesi doctoral, p. 317).

convertia l'arxiduc en emperador d'Alemanya, Feliu de la Penya va poder recollir encara les conseqüències negatives de la desfeta d'Almansa (25 d'abril de 1709) per a les pretensions de Carles d'Àustria: caiguda de València i d'Aragó en mans de Felip V. Feliu de la Penya va morir tres anys després (1712) i es va estalviar de veure la desfeta de 1714. Com que no va poder sofrir directament la represàlia dels vencedors, la varen sofrir els seus *Anales de Cataluña*, que varen convertir-se en literatura prohibida pel nou règim borbònic.

NARCÍS FELIU DE LA PENYA AL SERVEI DE CATALUNYA

Sobre la vida de Narcís Feliu de la Penya i Farell coneixem allò que ell mateix ha explicat en les seves obres i les dades aportades per historiadors contemporanis, com Pierre Vilar,⁵ Henry Kamen⁶ o Pere Molas,⁷ que han proporcionat noves dades a estudis anteriors realitzats per Ferran Soldevila⁸ i Jaume Carrera i Pujal.⁹

Narcís Feliu de la Penya, pare,¹⁰ descendia d'una família de la pagesia benestant de Mataró. Resident a Barcelona, es va dedicar de manera activa al comerç. A la capital catalana es va casar amb Maria Farell, el novembre de 1642, i va néixer el seu primer fill, Narcís Feliu de la Penya, el primogènit dels

5. Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, Barcelona, Edicions 62, 1964.

6. Henry KAMEN, «Narcís Feliu de la Penya i el "Fénix de Cataluña"», estudi introductor que precedeix la reedició facsímil de l'obra *Fénix de Cataluña. Compendio de sus antiguas grandezas, y medio para renovarlas*, Barcelona, Base, 1975, obra reeditada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya el 1983 amb ocasió de la celebració del III Centenari de la publicació del *Fénix de Cataluña*. Vegeu també Henry KAMEN, *La España de Carlos II*, Barcelona, Crítica, 1981, p. 133-139.

7. Pere MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1977. Vegeu els capítols 3 («La represa catalana de 1680-1700. Narcís Feliu de la Penya», p. 70-120) i 4 («La companyia Feu-Feliu de la Penya (1676-1708). Comerç de teixits vers el 1700», p. 121-171).

8. Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona, Alpha, 1962.

9. Jaume CARRERA I PUJAL, *Historia política y económica de Cataluña*, Barcelona, Bosch Casa Editorial, 1946.

10. Sobre les activitats econòmiques del pare de Narcís Feliu de la Penya, vegeu Henry KAMEN, «A catalan merchant of the mid-seventeenth century: Narcís Feliu (?-1665)», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 14, Barcelona, 1994, p. 29-38.

quatre del matrimoni. El 1637 havia ingressat a la matrícula de mercaders de Barcelona, estament del qual ja era membre Joan Llinàs, un altre mercader acomodat de la ciutat, emparentat amb la família Feliu de la Peña pel seu matrimoni amb Caterina Farell, germana de Maria Farell. Feliu de la Peña, pare, va col·laborar estretament amb Joan Llinàs en diferents empreses comercials, i també amb la branca dels Feliu de la Peña residents a Mataró, sobretot amb el seu cosí Francesc Feliu de la Peña.

La vinculació del pare de l'autor dels *Anales de Cataluña* a la vida política, econòmica i social de la Barcelona de l'època va ser molt estreta. El 1638 va contribuir a la reconstrucció de l'Hospital General de Barcelona, destruït per un incendi aquell mateix any.¹¹ El 1644 va ser conseller quart de la ciutat, càrrec que alternà amb el de caixer de la Taula de Canvi de Barcelona fins al 1654. La bona marxa dels seus negocis privats li va permetre, en només cinc anys, comprar quatre cases a Barcelona. El 1649 va adquirir dues cases al carrer d'en Roldó, una de les quals va fer servir com a centre de negocis; el 1652 en comprà una altra davant de l'edifici on estava emplaçada la Diputació del General, i el 1654 adquirí un altre edifici al carrer dels Canvis, que va posar a nom de la seva esposa i del seu fill Narcís.

Les iniciatives comercials i financeres que va desenvolupar es caracteritzaren per la seva diversificació i dispersió geogràfica. Va establir una xarxa comercial que anava des de València fins a Perpinyà, així com una sòlida relació financera amb banquers de Madrid i de Saragossa. A Mallorca hi tenia dos representants, el financer Gabriel Rius i el comerciant Melcior Cortés, encarregats de vetllar per la bona marxa dels seus negocis a l'illa.

La família Farell també pertanyia a la burgesia barcelonina. L'avi matern de Narcís Feliu de la Peña, Pere Farell, de professió argenter, va ser nomenat ciutadà honorat de Barcelona el 1650. El dot que aportà la seva filla Maria al casament va ser de 2.000 lliures, una quantitat considerable, que constata la seva capacitat econòmica. L'ambient familiar va ser, doncs, determinant per a la formació del jove Feliu de la Peña i per al desenvolupament posterior dels projectes de renovació econòmica que l'autor del *Fénix de Cataluña* va compartir amb la burgesia mercantil de l'època i que va concretar en les seves obres.

11. «Narciso Feliu, mi padre, hizo fabricar a su costa el quarto de San Pedro, fundando missa todas las fiestas para los enfermos». Vegeu Narcís FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, 3 vol., Barcelona, 1709, vol. III, p. 253.

Contràriament al que podríem suposar pels antecedents familiars descrits, la inquietud i la preocupació que Feliu de la Penya va expressar en les seves obres per qüestions d'ordre econòmic, lligades sobretot amb el comerç i la fabricació tèxtil, mai no es varen traduir en una dedicació plena a aquestes activitats. Va estudiar dret, es doctorà en lleis i exercí l'advocacia. Sobre la seva participació en empreses comercials i industrials hi ha diverses opinions. Henry Kamen¹² afirma que no hi ha cap evidència que permeti assegurar que desenvolupà una pràctica comercial activa, opinió que no comparteixen ni Pierre Vilar¹³ ni Pere Molas,¹⁴ que atribueixen a Feliu de la Penya una major professionalitat en aquest terreny.

El seu germà Salvador tampoc no va seguir les passes del cap de família, sinó que dedicà la seva vida a l'Església. Sobre ell disposem de més informació que sobre els altres dos germans, Maria i Josep, l'existència dels quals només coneixem pel testament del pare. Salvador va estudiar al Colegio Mayor de Vera Cruz, a Salamanca, i més tard va ser prior del convent de la Mare de Déu de la Mercè, a Barcelona. Molt actiu en l'àmbit polític, va ser empresonat per donar suport als revoltats en l'alçament dels «gorretes» o «barretines» (1687-1689)¹⁵ i durant la Guerra de Successió va prendre partit per l'arxiduc Carles d'Àustria, com el seu germà Narcís.

Narcís Feliu de la Penya, pare, va traspasar el 18 de desembre de 1665 i deixà com a administradors de la seva fortuna la seva esposa, Maria Farell, el seu cunyat, Joan Llinàs, i l'esposa d'aquest i germana de Maria, Caterina Farell. Va ser enterrat a la capella de l'arcàngel Miquel (actualment, capella de Santa Bàrbara) a l'església de Santa Maria del Mar, de Barcelona, on també seria enterrat Feliu de la Penya. A la seva filla Maria, d'onze anys, li deixà en herència 2.000 lliures de dot, i a Salvador, de quatre anys, i a Josep, de només tretze mesos, 1.000 lliures, respectivament. Maria Farell restà com a hereva universal a condició que, en morir, fes testament a favor d'un dels fills barons, en aquest cas el primogènit i l'hereu, Narcís.

L'advocat Feliu de la Penya va publicar el 1681 la seva primera obra, el *Político discurso en defensa de la cierta verdad que contiene un memorial pre-*

12. KAMEN, «Narcís Feliu de la Penya», p. 7, nota 7.

13. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. II, p. 396.

14. MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya*, p. 76.

15. KAMEN, «A catalan merchant...», p. 38.

sentado a la ciudad de Barcelona.¹⁶ La publicació, de trenta-set pàgines, es va estructurar en sis capítols, i presenta nombroses referències als autors clàssics grecollatins i a la història de Catalunya. Va ser escrita per encàrrec dels quatre gremis principals del tèxtil de Barcelona, els dels paraires, els velluters, els velers i els barretaires, en el marc d'una conjuntura econòmica desfavorable per al sector. Tanmateix, el *Político discurso* anava més enllà de la descripció d'un present difícil. L'autor hi analitzà les causes de la crisi i proposà solucions per a reconduir-la. Entre les causes principals de l'escassa activitat de la fabricació tèxtil arreu del territori espanyol i, de manera més concreta, a Catalunya, Feliu de la Peña destacà la contradicció entre la dependència del mercat intern envers els productes estrangers i el subministrament de matèries primeres als mateixos productors estrangers, que, més tard, aquests retornaven elaborades. Entre les mesures proteccionistes proposades per Feliu per a potenciar el comerç i la indústria interiors destaquen la pujada dels impostos a les mercaderies estrangeres; la unificació dels impostos per a alleujar les càrregues que gravaven sobre el comerç; el foment de la producció tèxtil a Catalunya a través de la formació de companyies de comerç, i l'ampliació de la xarxa comercial a Itàlia i Amèrica.

Per tal que la seva obra arribés a les institucions que havien de facilitar la posada en pràctica dels seus suggeriments, va distribuir-la entre els ministres de Madrid i els oficials de Catalunya i de la resta de la monarquia.¹⁷ Les autoritats catalanes varen acceptar les propostes proteccionistes de Feliu de la Peña, però amb una objecció: a canvi de la puja dels impostos als productes estrangers volien que se'ls garantís que el mercat intern quedaria suficientment satisfet amb la producció del país.

Amb independència del fet que les autoritats manifestessin la seva voluntat de prendre mesures econòmiques arran de la publicació del llibre, cosa

16. Narciso FELIU DE LA PEÑA, *Político discurso en defensa de la cierta verdad que contiene un memorial presentado a la Ciudad de Barcelona, suplicando mande y procure impedir el sobrado trato y uso de algunas ropas extrangeras que acaban el comercio y pierden las artes en Cataluña*, Barcelona, Rafael Figueró, 1681.

17. «Comencé por un librito, que intitulé *Discurso político*, dirigido a la ciudad de Barcelona, año 1681. Proseguí este año, solicitando introducir las fábricas, llevando a mis costas las de chamelotes [camellots, teixit de fil de llana barrejat amb pel de camell o cabra] y anascotes [anascot, teixit assarjat teixit en peça], y embiando a Flandes a aprenderlas, atendiendo sólo al servicio del rey y utilidad de la Patria» (FELIU DE LA PEÑA, *Anales de Cataluña*, vol. III, p. 381).

que no va succeir, el que sí que es posa de manifest és la posició rellevant i la credibilitat de Feliu de la Penya dins de la vida política de Barcelona. Aquest reconeixement no es va limitar només a l'àmbit català, sinó que es va estendre pels cercles polítics de Madrid a través del president del Consell d'Aragó i *grande* d'Espanya Pedro Antonio de Aragón, d'origen català.

Les lletres de contingut polític que Feliu de la Penya va adreçar a Pedro Antonio de Aragón no ens han de fer pensar que tingués cap participació directa en les institucions de la ciutat, perquè no ocupava cap càrrec polític i ni tan sols havia sol·licitat de ser nomenat ciutadà honorat o cavaller, pràctica comuna entre la burgesia mercantil i la pagesia benestant de l'època. Ni mercader ni polític, Feliu de la Penya va ser, però, un lúcid analista amb un coneixement profund de la realitat política, econòmica i social del país, motiu pel qual les seves observacions i propostes, malgrat la seva desvinculació professional d'aquestes pràctiques, varen tenir un ressò que no es corresponia inicialment al que podia obtenir un doctor en dret.

A començament de la dècada dels vuitanta, la voluntat de Feliu de la Penya de fomentar i modernitzar la indústria i el comerç catalans el va portar a finançar viatges i estades de menestrals i mercaders catalans a França, Flandes, Anglaterra i Alemanya amb la finalitat d'importar tant les noves tècniques i els avenços de la indústria tèxtil forana com el capital humà necessari amb la contractació de tècnics estrangers que treballessin i formessin altres especialistes catalans al país. Els pareires Josep Gou i Josep Prats, el teixidor de seda Francesc Cortines, el tintorer de draps Jacint Cantarell i comerciants i mercaders com Martí Piles i Marià Julià viatjaren per Europa en una missió d'espionatge industrial no exempta de perills, perquè aquestes pràctiques eren castigades, en alguns països europeus, fins i tot amb la pena capital. El 1682, Antoni Burgada, teixidor de lli, va tornar del seu viatge a França i Flandes després d'haver «aprendido el modo y forma se fabricaban los escotes, telas, barraganes, buratas y otras ropas [...] deseando alcanzar el premio y fin de su trabajo, que es introducir en esta ciudad la fábrica de dichas ropas, que son las que llevan el dinero a las naciones extranjerias [...]».¹⁸

18. Súplica d'Antoni Burgada a la ciutat de Barcelona, sotmesa al Consell de Cent, que finalment aprovà la concessió a Burgada de la fabricació de les peces de roba esmentades. Carrera Pujal va transcriure fragments de la súplica, així com el dictamen del Consell de Cent que aprovava la concessió. Vegeu *Historia política y económica de Cataluña*, vol. II, p. 201-205.

Pere Molas ha assenyalat l'existència de quatre factors que caracteritzen la indústria tèxtil d'aleshores: la nova draperia, la fabricació de teles a la flamenca,¹⁹ la fabricació de mitges de seda amb teler i la preocupació pel tint.²⁰ Els dos primers es relacionarien amb els viatges que Narcís de la Penya fomentà en la dècada dels vuitanta, i els dos darrers, amb les idees que patrocinà els anys noranta, coincidint amb la tramesa d'altres «espies» amb la missió d'aprendre, sobretot, les tècniques del tint. Joan Aranyó, de Torelló, i Joan Robinat, de Valls, parent i soci de Feliu de la Penya, varen ser dos dels empresaris tèxtils que més tard aplicarien el coneixement i les tècniques apreses a Europa als seus propis negocis.²¹

Dos anys després del *Político discurso* (1681), Feliu va publicar la seva obra més coneguda, el *Fénix de Cataluña, compendio de sus antiguas grandezas y medio para renovarlas*.²² El llibre no va ser signat per ell, sinó per Martí Piles, tal com s'explicita en la portada: «A la sacra, y catholica magestad de nuestro gran monarca Carlos Segundo (que Dios guarde) Rey de las Españas, y emperador del Nuevo Mundo. Consagrale Martin Piles, Mercader de Lienços de la Congregacion de San Iulián, vezino desta Nobilíssima Ciudad de Barcelona, natural de la Ciudad de Vique». L'autoria del llibre mai no ha estat qüestionada per cap historiador. Feliu de la Penya assenyalà en la seva obra posterior, els *Anales de Cataluña*, que ell en va ser l'autor²³ i s'acceptà la idea que era un pseudònim. Van ser l'historiador Carrera i Pujal qui descobrí que Martí Piles havia estat un coetani de Feliu de la Penya²⁴ i Pierre Vilar qui plantejà la possi-

19. En els *Anales de Cataluña*, vol. III, p. 381, Feliu de la Penya s'atribueix la introducció a Catalunya de la fabricació de les teles a la flamenca.

20. Pere MOLAS I RIBALTA, «A tres-cents anys del "Fénix de Cataluña". Recuperació i reformisme econòmic sota Carles II», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 3, Barcelona, 1983, p. 150-151.

21. MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya...*, p. 105-106.

22. *Fénix de Cataluña, compendio de sus antiguas grandezas y medio para renovarlas. Barcelona, casa de Rafael Figueró, 1683*. Reedicions facsímils: Barcelona, Base, 1975, i Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1983, ambdues amb un estudi introductori de Henry Kamen.

23. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, vol. III, p. 381: «Este año [...] saqué a luz otro libro, que llamé *Fénix de Cataluña*, consagrado a su magestad [...] ayudándome Martín Piles».

24. «No acertamos a comprender por qué utilizó otro nombre como autor, no seudónimo, pues el Martín Piles que firma el libro es un personaje real», a CARRERA I PUJAL, *Historia política y económica de Cataluña*, vol. I, p. 456.

bilitat que es tractés d'una obra redactada per ambdós. En l'actualitat, s'admet que Piles i Feliu de la Penya participaren directament en l'obra: Piles com a inspirador i Feliu de la Penya com a redactor del llibre. Segons Henry Kamen, va ser una aliança satisfactòria per a ambdues parts. Piles era més conegut pels mercaders d'arreu de la monarquia, mentre que Feliu de la Penya tenia l'erudició i la influència a Madrid, a través del ja citat Pedro Antonio de Aragón, president del Consell d'Aragó i *grande* d'Espanya.²⁵ Pel que fa a la relació entre Martí Piles, comerciant originari de Vic establert a Barcelona, i Feliu de la Penya, coneixem la seva vinculació a partir de 1680, a través de les seves activitats en la fabricació de teixits i de l'interès per la utilització de l'energia hidràulica.

Les idees principals exposades en el *Fénix de Cataluña* ja havien estat apuntades pel mateix Feliu de la Penya en el *Político discurso*: «Renazca, pues, el comercio en Cataluña, qual otro Fénix de sus cenizas», afirmava en la seva primera obra.²⁶ A través del recorregut històric que abasta l'evolució mercantil i industrial a Catalunya des de la baixa edat mitjana fins al segle XVII, es tracta de trobar solucions per tal que Catalunya recuperi la posició rellevant dins del comerç i la indústria internacionals, perduda com a conseqüència de la colonització americana. Així ho analitza Feliu de la Penya en el *Fénix de Cataluña*: «Todo lo alteró la posesión y abundancia de aquellas riquezas, arrimó luego la agricultura el arado, y vestida de seda, blanqueó las manos negras, con el trabajo, la mercancía con relevante espíritu trocó sus tratos por las sillas y coches, y las artes y artifices se enfadaron con los instrumentos mecánicos, todo se ensoberveció, y aun desestimaron la plata y oro, creciendo los precios a todas las cosas, queriendo en un día ganar lo que antes no ganavan en una semana, con que dieron al traste con el Comercio, por no aplicarse, con las artes, por faltar el trabajo, y ultimamente nos arrojaron al estado infeliz, que lloramos».²⁷ A més a més, s'incidia en el fet que els catalans no s'haguessin beneficiat del comerç amb Amèrica, del qual, en canvi, en treien un bon profit els mercaders estrangers.²⁸

25. Sobre la seva relació amb Pedro Antonio de Aragón, vegeu KAMEN, «Narcís Feliu de la Penya», p. 24 i s. Sobre la qüestió de l'autoria del *Fénix de Cataluña*, vegeu VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, p. 397-398, i KAMEN, *La España de Carlos II*, p. 133 i s.

26. FELIU DE LA PENYA, *Político discurso*, p. 4.

27. FELIU DE LA PENYA, *Fénix de Cataluña*, p. 68.

28. FELIU DE LA PENYA, *Fénix de Cataluña*, p. 93.

Entre les diverses propostes de Feliu de la Peña i Piles per a reactivar l'economia de Catalunya, la més important va ser la de constituir una companyia oficial de comerç, lligada a les institucions públiques de Catalunya, el Consell de Cent i la Diputació del General, i que servís per a finançar el desenvolupament de la producció industrial, del comerç i de la navegació. La formació de la companyia, a imatge de les holandeses i les angleses, havia de ser sostinguda amb el capital aportat pels socis, única manera de fer front a mancances financeres. «No hay caudales grandes en Cataluña para que uno solo pueda emprender negocios medianos».²⁹ La companyia havia de ser dirigida per seixanta individus, quinze per cada un dels estaments socials representats: ciutadans honrats, mercaders, artistes i menestrals. Només la noblesa, doncs, havia de restar-ne exclosa.

La companyia projectada per Feliu de la Peña i Piles mai no va arribar a constituir-se. El gran nombre d'importacions estrangeres, la mentalitat de la burgesia mercantil —encara molt lligada als arrendaments d'impostos senyoriais—, les tensions en el si de la societat catalana, manifestades en la revolta dels «gorretes» o «barretines» (1687-1689)³⁰ a causa dels allotjaments dels soldats i els impostos militars, i l'enfrontament bèl·lic continuat amb França (guerra de 1674, ocupació de Puigcerdà per l'exèrcit francès el 1678, setge de Girona el 1684, hostilitats constants entre el 1689 i el 1697) no ajudaren a crear un clima favorable a la seva constitució. Ho explica el mateix Feliu de la Peña: «Las guerras que padeció tantos años el Principado avían perdido en parte las artes mecánicas y el comercio, favorecidos los extrangeros de nuestro descuydo, introducían ropas de apariencia y poco provecho». Feliu manifesta que actua també a petició d'altres productors, amb els quals mantenia relacions d'amistat: «Instáronme los amigos afectos al real servicio y beneficio público, que emprendiese esta obra de alentar las artes e introducir el comercio (difícil empeño en estos tiempos), emprendile muy a costa de mi hazienda».³¹

Si per una banda la situació política, econòmica i social no era la més idònia per al desenvolupament dels projectes de Feliu de la Peña, d'una altra banda la seva obra és el testimoni del moviment de renovació econòmica encapçalat per una burgesia mercantil, d'origen menestral i pagès, en fase de

29. FELIU DE LA PENYA, *Fénix de Cataluña*, p. 81 i 83.

30. Jaume DANTÍ, «La revolta dels Gorretes a Catalunya (1687-1689)», *Estudis d'Història Agrària*, 3, Barcelona, 1979, p. 79-99.

31. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, vol. III, p. 381.

consolidació i que, si bé buscava l'ennobliment com a pas necessari per al seu reconeixement social, mai no abandonà les activitats mercantils. Aquests reformistes no es resignaven a la decadència de l'economia castellana, contra la qual també lluitaven els reformadors castellans de la Junta de Comerç de Madrid, com Juan Cano, Luis Cerdeño y Monzón, Manuel de Lira i Gaspar Naranjo Romero, entre d'altres. Tots ells defensaven la necessitat d'establir una companyia de comerç que dinamitzés l'economia peninsular, i insistien en la necessitat d'involucrar la noblesa en les activitats mercantils i industrials. Pierre Vilar,³² Joan Reglà³³ i Henry Kamen han coincidit a assenyalar que, pels voltants de 1680, no només Catalunya, sinó també altres zones «perifèriques» visqueren una represa econòmica notable. Vilar va assenyalar que l'impuls econòmic experimentat en algunes comarques catalanes va ser la conseqüència del pas d'una agricultura d'autoabastament a una agricultura de mercat, gràcies a la romputa de noves terres, a l'especialització agrària i a la intensificació de cultius, com el de la vinya i els fruits secs al Maresme, el Penedès i el Camp de Tarragona. Aquest redreçament va potenciar alhora la construcció naval, la navegació i el comerç marítim.³⁴ Per alguns autors, com Pere Molas, el creixement econòmic experimentat cap al 1680 s'ha d'inscriure més en els inicis d'un reformisme econòmic, en els quals «predominaren els fracassos sobre les iniciatives reeixides»,³⁵ que en el marc d'una represa més o menys consolidada.

Les proposicions de Feliu de la Penya i Piles varen ser recollides en les Corts celebrades el 1701-1702 per Felip V a Catalunya i el 1705-1706 per l'arxiduc Carles d'Àustria. L'un i l'altre varen accedir a algunes de les demandes de la burgesia mercantil catalana, com la unificació dels impostos, la instauració d'un port franc, la creació d'una companyia nàutica mercantil universal i el dret d'enviar vaixells catalans a Amèrica. Cap d'aquestes iniciatives aprovades en les dues corts no es varen portar a la pràctica, perquè varen topar amb l'escàs suport de les institucions catalanes i del govern de la monarquia, i amb la manca d'infraestructures adequades.³⁶

32. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, p. 223.

33. JOAN REGLÀ, *Historia de Cataluña*, Madrid, 1974, p. 119 i 125-133.

34. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, p. 387 i s.

35. Vegeu MOLAS, «A tres-cents anys del "Fénix de Cataluña"», p. 172.

36. Els acords de les Corts de 1701-1702 establiren l'enviament de dos vaixells catalans a Amèrica. A les Corts de 1705-1706 se n'incrementà el nombre en quatre vaixells. Vegeu Manuel

El 1684, Feliu de la Peña va ser nomenat membre de la Junta de Comerç de Madrid, a la qual va pertànyer fins al 1697. Tanmateix, el balanç final que fa sobre els seus anys a la Junta no és gens satisfactori. En els *Anales de Cataluña* explica les dificultats que va trobar a l'hora de tirar endavant els projectes de redreçament de la indústria i el comerç catalans. El 1690 va fundar amb Martí Piles la Companyia de la Santa Creu, documentada fins al 1708, dedicada a la fabricació de teles i a impulsar el comerç del tèxtil. En aquesta mateixa direcció, Feliu de la Peña va promoure la publicació (1691) del llibre *Remallet de tinturas y breu modo de donarlas, á todas robas de llana, teles y fil, ab lo modo de beneficiar algúns ingredients necessaris per los arts, de la tintura, y pe-rayria. Recullit de differents receptes de todas las parts de Europa, un manual tècnic de tints de 1578, que reedità en català sota el nom de Phesio Mayo, Natural del Principat de Cathaluña*.³⁷

El 1692 es va crear la Junta de Comerç de Catalunya. El govern de Madrid havia dictaminat la creació de diferents juntes de comerç, subordinades a la Junta de Comerç de Madrid, amb la finalitat de reactivar el sector arreu de la monarquia. El virrei, duc de Medina Sidonia, va ser l'encarregat de confeccionar una llista de candidats per a la Junta, dels quals sortiren elegits (desembre de 1692) Manuel de Llupià, governador de Catalunya, com a president; Josep Galceran de Cartellà i Sabastida, Agustí Martínez, Narcís Feliu de la Peña i Magí Mercader. Aquesta iniciativa no va donar els resultats esperats i el 1697, només cinc anys després d'haver-se creat, es va dissoldre.³⁸

Mentrestant, Piles i altres mercaders intentaven impulsar la indústria tèx-

ARRANZ i Ramon GRAU, «L'economia urbana de Barcelona», *Recerques*, núm. 24, Barcelona, 1991, p. 121; Pere VOLTES i BOU, «La Cort de Barcelona de 1705-1706», a *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional. 28, 29 i 30 d'abril de 1988*, Barcelona, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, 1991, p. 190-191. Joaquim ALBAREDA i SALVADÓ, *Les Corts de 1701-1702 i 1705-1706. La represa del constitucionalisme*, Barcelona, Base, 2004, 64 p. Es tracta de l'estudi introductori que acompanya la primera edició facsimil d'aquestes Corts feta en dos volums per l'editorial Base l'any 2004.

37. Sobre l'autoria del llibre *Remallet de tinturas*, vegeu CARRERA i PUJAL, *Historia política y econòmica de Cataluña*, vol. II, p. 220-221; VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, p. 405, n. 124.

38. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, vol. III, p. 381. Vegeu també KAMEN, «Narcís Feliu de la Peña», p. 25 i s.

til amb nous mètodes de producció. Aquestes experiències il·lusionants i esperançadores no reeixiren: «Apoyé muy a mi costa las fábricas de medias, las de sayas, y otras. Formamos algunos Compañía para introducir los lienços, con grande trabajo de mantenerla. Después don Bernardo Aymerich, y Cruilles, y yo, viendo que muchas fábricas se malogravan por falsificar, o no acertar a dar los colores, buscamos las recetas antiguas de Cataluña, y dispusimos que se imprimiessen estas con las que conseguimos de otros reynos; pero todo sin más fruto que malograr la hazienda, por la oposición de muchos tratantes en ropas extranjeras con daño de la Patria y Monarquía»,³⁹ la predilecció de les classes benestants pels productes de luxe fabricats fora de l'Estat, la manca d'inversió i els conflictes armats de 1688, 1697 i 1705-1714.⁴⁰

En esclatar la Guerra de Successió (1705), Feliu de la Penya, com la major part del grup de mercaders catalans més notables, va prendre partit per la causa austriacista.⁴¹ L'arxiduc Carles d'Àustria, amb ocasió de les darreres Corts que se celebraren a Catalunya (1706), el va nomenar cavaller de l'orde militar de Sant Jaume i el distingí amb el càrrec d'advocat del rei durant aquestes Corts. El 1709 va publicar els *Anales de Cataluña*, una obra històrica a la qual em refereixo en el proper apartat d'aquesta presentació.

Feliu de la Penya va morir el 12 o el 14 de febrer de 1712, solter i sense fills, abans que acabés la Guerra de Successió. Atorgà testament el 1696.⁴² Hi nomenà hereu Salvador Feliu de la Penya, de la branca mataronina de la família establerta a Barcelona des de feia dues generacions. Salvador era ciutadà honrat i seria administrador de la Companyia Nova de Gibraltar, una altra companyia privada de comerç fomentada pels Feliu de la Penya.⁴³ Salvador va haver de negociar la rendició de Barcelona l'11 de setembre de 1714 i va presidir la transmissió de poders a la nova junta d'administradors borbònics

39. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, vol. III, p. 381.

40. KAMEN, «Narcís Feliu de la Penya», p. 31.

41. Sobre la composició social dels bàndols austriacista i filipista durant la Guerra de Successió, vegeu Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona, Vicens Vives, 1993, p. 225-265 i Apèndix: «Llista d'austriacistes i filipistes destacats», p. 335-339.

42. Vegeu el testament de Feliu de la Penya a KAMEN, «Narcís Feliu de la Penya», p. 9-13.

43. Pierre VILAR, *Le manual de la «Companyia Nova» de Gibraltar, 1709-1723*, París, SEVPEN, 1962. Traducció catalana: *Manual de la Companyia Nova de Gibraltar*, Reus, Centre de Lectura, 1990.

el 16 de setembre. Va ser desterrat fins al 1717 i les seves propietats varen ser confiscades.

Narcís Feliu de la Peña és el representant més conegut d'un col·lectiu que va apostar amb convicció pel redreçament econòmic de Catalunya, el qual havia d'arribar a través de la pràctica del comerç i de la modernització i la implantació de noves fàbriques en el sector tèxtil. El segle XVIII va representar la consolidació d'aquesta represa, malgrat els canvis polítics experimentats després de la Guerra de Successió, que posaren fi a les institucions catalanes.

ELS *ANALES DE CATALUÑA*

El volum primer dels tres que conformen els *Anales de Cataluña*, dedicat «A la magestad Suprema de Christo Crucificado» —cada volum té dedicatòries diferents—, comença amb una presentació («Al lector») en la qual Feliu de la Peña justifica, seguint Ciceró i Virgili, la missió de la Història, que és vida de la memòria, llum de la veritat i guia per a no ensopegar. El valor instrumental de la història es manifesta, segons l'autor, en el fet que afavoreix «todas las Ciencias»: la teologia, la jurisprudència, la medicina, la física, la moral, la retòrica, la poesia i la gramàtica. Hereu de la concepció grecollatina de la història, escriu, citant Polibi: «Ella [la història] es fomento y favor de todas las disciplinas, por ella comprehende el hombre lo pasado, atiende a lo presente y se previene para lo venidero».

Feliu de la Peña justifica la necessitat de publicar una obra com la que es disposa a escriure en el fet que els catalans, a diferència dels espanyols, els italians, els alemanys o els francesos, no havien sabut explicar al món allò que havien fet. L'encert d'aquestes nacions estrangeres contrasta amb el «descuido de la Nación Catalana, que siempre supo obrar, pero jamás escribir [...]». Catalunya havia estat víctima no solament de l'oblit dels forasters, sinó també del menyspreu i la informació tergiversada de la seva realitat col·lectiva. Cita com a exemple recent la informació errònia que havia fet algun autor contemporani sobre el lliurament de Barcelona als francesos en el setge de 1697. Aquesta idea que els catalans no havien sabut explicar allò que havien fet durant molts segles reapareixerà al llarg dels *Anales de Cataluña*. Així, quan relata el setge i l'ocupació de Barcelona el 801, empresa en la qual varen intervenir, a més dels

exèrcits carolingis, nombrosos catalans, Feliu de la Penya denuncia el silenci que d'aquesta participació fan gala tant els cronistes francesos com els mateixos catalans: «Emos culpado el silencio de los franceses en nuestras glorias; mejor hubiera sido lastimarnos del descuydo de los nuestros, pues si estos las callan, cómo queremos que las publiquen los estraños?».

Aquesta idea que una bona part dels mals de Catalunya ha patit al llarg de la història té un origen intern —punt de vista que ha aparegut de manera intermitent els darrers temps— era, doncs, present en la interpretació del passat català que va fer Feliu de la Penya.

En aquesta nota preliminar, Feliu de la Penya sent la necessitat d'aclarir el motiu pel qual ha escrit l'obra en llengua castellana, perquè, «siendo catalán y natural de Barcelona, parece devia escribir esta obra en el catalán idioma». No ho ha fet així per tal que els seus *Anales de Cataluña* tinguin una difusió més àmplia i per donar una resposta adequada a aquelles obres escrites en castellà que contenen informacions negatives per a Catalunya: «[...] pero para que se dilaten las noticias, y por los papeles y libros que en la centuria de 1600 se han escrito en idioma castellano, desdorando algunas acciones de Cataluña; deviendo manifestar su equivocación, no puedo escusar la respuesta en la lengua castellana, para que igualmente se entienda el cargo y la defensa, la equivocación y la verdad».

El mateix únic objectiu el va guiar en la seva primera obra, el *Político discurso*, escrita també en castellà, i en la qual defensa l'ús escrit de la llengua catalana: «Catalán, escribo en castellano, por si saliere de los limites del Principado mi discurso, no advirtiendo defectos en nuestro natural idioma, si defendiendo fueron cortos en ponderar sus excelencias nuestros catalanes, Pujades, Coronica de Cataluña, en el Proemio menescal, Sermon del Serenissimo Señor Rey de. Jayme, Ramon Montaner en su Coronica cap. 29».⁴⁴

En els *Anales*, Feliu de la Penya expressa el desig de fer una obra «científica» basada en informacions de primera mà: «Me he valido de las escrituras auténticas, privilegios, actos de cortes, relaciones de los serenísimos señores reyes, y de los dietarios y libros del Real Archivo de Barcelona, del de la misma Ciudad, del de la Deputación, que es el del Principado, de Lérida, de Tortosa, de Perpiñán y de las demás ciudades y villas del Principado». En efecte, mal-

44. FELIU DE LA PENYA, *Político discurso*, «A los muy ilustres señores...».

grat que recullen nombroses informacions de tipus mitològic o llegendari,⁴⁵ constitueixen un exemple d'erudició bibliogràfica i documental molt notable, bastant exhaustiu en el moment en què varen ser escrits. Fins i tot en el primer volum, sobretot en la part medieval, l'obra conté informacions documentals d'altres èpoques —en forma de digressions de justificació, en ocasions, discutible— de considerable valor informatiu. I el mateix es pot afirmar de les nombroses inscripcions llatines de la Catalunya romana, moltes de les quals es varen perdre després que Feliu de la Peña les hagués ressenyat en la seva obra.

El volum primer dels *Anales de Cataluña* abasta un llarguíssim període que va des de l'època bíblica —un nét de Noè, Tubal, seria el fundador d'Espanya, després que hagués arribat a Tarragona l'any 2174 abans de Crist— fins al 1163. Com és natural, l'interès d'aquest primer volum creix a mesura que Feliu de la Peña pot utilitzar fonts documentals i epigràfiques creïbles.

La part històrica va precedida d'una descripció geogràfica de Catalunya, que té interès per conèixer el concepte d'Espanya com a realitat geogràfica. Uns exemples: «Cataluña, pues, es provincia de España [...]»; i, tot parlant dels Pirineus: «[...] deviéndose tomar la división de España y Francia de estos montes» i «que los límites de España y Francia son los montes Pirineos». La nítida reivindicació de la Cerdanya i el Rosselló com a integrants d'aquesta Espanya geogràfica, i per consegüent de Catalunya, posa de manifest que el Tractat dels Pirineus (1659) no s'havia digerit entre les elits intel·lectuals del país: «[...] menos quiero tratar de quan sin pretexto se detiene la Francia parte de Cerdaña, pues jamás han puesto en duda los antiguos y modernos ser esta toda de España, ni han imaginado poderle quitar parte». I el mateix es pot afirmar del Rosselló: «Devemos sólo inferir de lo referido y asegurar para España y el Ruysellón y siguiendo los reales privilegios, decretos reales [...] no se ha podido separar Ruysellón del Condado de Barcelona, ni de la Corona

45. L'autor utilitza mites i llegendes d'autors com Annio de Viterbio per explicar els orígens de Catalunya, tot i que altres com Diago (1603), Bosc (1628) i Corbera (1630-1678) ja les havien qüestionades (vegeu Jordi CORTADELLA, «Crítica històrica y reconstrucción del periodo precondal en la Cataluña del siglo XVIII», *Estudios sobre historia antigua e historiografía moderna*, Vitoria-Gasteiz, Universidad del País Vasco - Euskal Herriko Unibertsitatea, 1994, p. 37-55). Com he apuntat en la nota 3 del present estudi, la manca de criticisme històric de l'autor en l'exposició dels orígens mitològics de Catalunya respondria, per uns, a la voluntat propagandística dels *Anales*, en un context de tensió política i bèl·lica, i per uns altres, a una manca de rigor que inscriuria Feliu de la Peña plenament en la historiografia tradicionalista barroca.

de Aragón [...]». Però Feliu de la Penya va més lluny i afegeix: «Y no sólo el Ruysellón, pero ni Mompeller, Barrades y los estados del Lenguadoch [...]».

No escau aquí de fer un estudi exhaustiu de les fonts emprades per Feliu de la Penya en els *Anales de Cataluña*. Per tal d'aproximar-nos a la riquesa documental del llibre, vull deixar constància que el primer volum conté centenars de citacions de documents provinents sobretot de l'Arxiu Reial de Barcelona i de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona. Però també dels arxius de Poblet, de Terrassa, de la Mercè (Barcelona) i de Sant Daniel (Girona).

Quant als autors de llibres publicats o inèdits, Feliu de la Penya esmenta, entre d'altres, les obres de Luca Marineo (*De rebus Hispaniae memorabilibus opus*, Alcalá de Henares, 1530, i *De aragonia regibus et eorum rebus gestis*, Saragossa, 1509. Versió castellana: *Crónica de Aragón*, València, 1524); Pedro Abarca (*Los reyes de Aragón en anales históricos*, Salamanca, 1682-1684); Jerónimo Zurita (*Anales de la Corona de Aragón*, Saragossa, 1562); Diego José Dormer (*Anales de Aragón*, Saragossa, 1684); Petrus de Marca (*Marca hispanica sive limes hispanicus*, París, 1688); Francesc Diago (*Historia de los victoriosísimos antiguos condes de Barcelona*, Barcelona, 1603); Jeroni Pau (*Barcino*, Barcelona, 1491); Pere Miquel Carbonell (*Cròniques d'Espanya*, Barcelona, 1547); Andreu Bosc (*Summari, índex o epítome dels admirables y nobilísimos títols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya*, Perpinyà, 1628); Antoni Vicenç Domènec (*Flos sanctorum o Historia general de los santos y varones ilustres en santidad del Principado de Cataluña*, Barcelona, 1602); Esteve de Corbera (*Cataluña ilustrada*, Nàpols, 1678); Gregorio d'Argaiz (*La Perla de Cataluña, historia de nuestra Señora de Montserrate*, Madrid, 1677); Narcís Camós⁴⁶ (*Jardín de María plantado en el Principado de Cataluña*, Barcelona, 1657. Reedició: Girona, 1766); Juan Tamayo de Salazar (*Martyrologium Hispanorum*, Lió, 1651-1659); Florián de Ocampo (*Crónica general de España*, 1543-1553); Tomás Mieres (*Apparatus super constitutionibus Cathaloniae*, Barcelona, 1553); Rafael Martí de Viciano (*Crónica de la... ciudad de Valencia y su reino*, Barcelona, 1564-1566); Lluís Pons i d'Icard (*Libro de las grandezas y cosas memorables de... Tarragona*, Lleida, 1572); Jaume Bleda (*Defensio fidei in causa neophytorum sive morischorum Regni Valentiae, totiusque Hispaniae*, València, 1610); Gaspar Escolano (*Décadas de la historia*

46. L'obra de Narcís Camós, *Jardín de María plantado en el Principado de Cataluña*, va ser molt emprada per Feliu de la Penya per a exposar fets de caire religiós. Vegeu Xavier BARÓ, *La historiografia catalana en el segle del Barroc*, tesi doctoral.

de la insigne y coronada ciudad de Valencia, València, 1610-1611); Esteve Gilabert Bruniquer (*Ceremonial dels magnífics consellers i regiment de la ciutat, 1614*. Editat a Barcelona, 1912-1916); Francesc Tarafa (*De origine ac rebus gestis Regnum Hispaniae liber*, Barcelona, 1553); Pau Orosi (*Historiarum libri VII adversus paganos, circa 418*); Jaume Marquilles (*Comentaria super Usaticis Barcinonae*, Barcelona, 1505); Juan de Mariana (*Historiae de rebus Hispaniae. Libri XXV*. Edició en llatí: Toledo, 1592-1595. Edició en castellà: Magúncia, 1605); Jeroni Pujades (*Crònica Universal del Principat de Catalunya*. Primera part: Barcelona, 1609). El bagatge bibliogràfic és, doncs, important i propi d'un historiador que va emprendre la seva tasca amb una professionalitat prou notable.⁴⁷

El volum segon dels *Anales de Cataluña* abasta el període comprès entre 1163 i 1458. Porta dues dedicatòries. La primera, al monarca Carles II, i la segona, al «Deseado monarca Carlos Tercero» (Carles d'Àustria), que Feliu de la Peña qualifica com el «legítimo sucesor del Señor Rey Carlos II». D'aquesta manera, l'autor dels *Anales de Cataluña* explicitava amb una gran solemnitat els seu austriacisme militant, «despreciando riesgos y vanos recelos». Feliu de la Peña era conscient, el 1709, que la seva lleialtat podia resultar-li perillosa.

En aquest volum, Feliu de la Peña continua emprant molts dels autors ja esmentats que varen servir-li de base per a la redacció del primer (Diago, Zurita, Carbonell, Domènec, Abarca, Camós, etc.), així com també els fons arxivístics, que augmenten de manera considerable. Cal, però, afegir-hi referències a altres fons documentals menys coneguts, com l'Arxiu dels Agustins (Perpinyà), l'Arxiu del Convent de Peralada —aquest darrer, també de monges agustines—, l'Arxiu de Sant Jeroni de la Murtra, l'Arxiu del Convent de Sant Francesc i l'Arxiu dels Pares Predicadors, ambdós de Girona. Són molt nombroses, en aquest volum, les citacions provinents de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (*Dietari, Deliberacions, Llibre del Consell i Privilegis reials*, entre altres).

Pel que fa al capítol dels nous autors incorporats, cal esmentar, en el segon volum, els següents: Pere Tomic (*Histories e conquestes dels reys d'Aragó e comtes*

47. Jordi Cortadella i Eulàlia Duran afirmen que Feliu de la Peña va treballar amb menys fonts bibliogràfiques i arxivístiques de les citades al primer volum dels *Anales*, fent servir, sobretot, la *Crònica de Catalunya* de Jeroni Pujades, d'on l'autor hauria tret, suposadament, la citació de fonts antigues. Vegeu CORTADELLA, *La història antiga en la historiografia catalana*, 1, p. 54, i DURAN, «Narcís Feliu de la Peña», p. 82.

de Barcelona, Barcelona, 1495); *Llibre dels feits del rei en Jaume o Crònica de Jaume I*, València, 1557; Gaspar Miguel de la Cueva (*Historia del divino misterio del Santísimo Sacramento de los corporales de Daroca, que aconteció en la conquista de Valencia y vino por voluntad divina a la ciudad de Daroca*, Alcalá de Henares, 1539); Lorenzo Valla (*Historiarum Ferdinandi regis Aragonum libri sex*, Basilea, 1543); Ramon Muntaner (*Crònica*, València, 1558 i Barcelona, 1562); Jerónimo de Blancas (*Aragonensium rerum commentarii*, Saragossa, 1588); *Constitucions i altres drets de Catalunya* (primera compilació: Barcelona, 1495; segona compilació: Barcelona, 1588-1589); Vicencio Blasco de Lanuza (*Historias eclesiásticas y seculares del Reino de Aragón*, Saragossa, 1619-1622); Bernat Boades (*Llibre dels feits de Catalunya*, suposadament del 1420, però escrit cap al 1673 per Joan Gaspar Roig i Jalpí).⁴⁸ Feliu de la Peña, en canvi, no va utilitzar cap de les grans cròniques castellanes de la baixa edat mitjana.

El volum tercer està dedicat «Al fidelíssimo y excelentíssimo Principado de Cataluña», que, per Feliu de la Peña, és la seva *Patria*: «Y como soy catalán, por natural de Barcelona, y el Principado de Cataluña sea Patria general de todos los catalanes, y que han nacido en sus límites, con demostración cariñosa ofrezco este tercer tomo a la cierta protección del Principado [...]». L'irredemptisme rossellonès es manifesta de nou: «[...] siendo el Principado de Cataluña y condados de Ruissellón y Cerdaña en una provincia un pequeño mundo [...]».⁴⁹ La segona dedicatòria és «A la excelentíssima ciudad de Barcelona, señora de las Baronías de Mombuy, La Amella, Bigas, Riells, Ronsana, Palaudarias, Codines, Llissà Demunt, Moncada, Rexach, Caldes de Estrach, Flix, la Palma, etc.». Curiosa evocació de l'expansionisme jurisdiccional barceloní d'època medieval, en començar el segle XVIII! No és signada, a diferència de les altres, per Feliu de la Peña, sinó pels quatre impressors i llibreters esmentats, que són aquells que varen pagar l'edició. Així mateix es destaca la capitalitat de la ciutat de Barcelona, «patria común de los catalanes, si también de los naturales de la Corona de Aragón por corte de sus invictos y

48. En opinió de Duran, el frare mínim Joan Gaspar Roig i Jalpí va ser l'historiador més afí al pensament de Feliu de la Peña, pel que fa a la seva defensa de Catalunya i la seva independència històrica respecte als reis de França. Vegeu DURAN, «Narcís Feliu de la Peña», p. 81.

49. Una cita molt similar a l'emprada per Feliu de la Peña tant al *Fénix de Cataluña* com als *Anales de Cataluña* es troba a la *Noticia Universal de Cataluña* de Francesc Martí i Viladamor (Barcelona, 1640). Vegeu DURAN, «Narcís Feliu de la Peña», p. 82-84.

siempre vencedores reyes y condes desde Vifredo I hasta el rey don Fernando el Católico, y en este tiempo con toda propiedad de todos los que componen la monarquía española, por corte y firme propugnáculo de nuestro venerado y amado monarca Carlos III». Aquest tercer volum abasta el període comprès entre 1458, mort d'Alfons el Magnànim i inici del regnat de Joan II, i l'any 1709, en què el país es troba en plena Guerra de Successió.

A partir de 1640, els *Anales de Catalunya* guanyen encara més en interès i esdevenen una obra cabdal per al coneixement de la història de Catalunya de les darreres dècades del segle XVII i els primers anys del segle XVIII. El regnat de Carles II (1665-1700), sobretot, mereix especial atenció. Pràcticament desapareixen les citacions bibliogràfiques i Feliu de la Peña basa el seu relat en fons documentals procedents dels arxius de la Ciutat de Barcelona i de la Corona d'Aragó, sobretot de les sèries referents a la Diputació del General, i també en el seu testimoniatge personal. Des de 1680, els *Anales de Catalunya* inclouen la transcripció de documents originals de gran valor historiogràfic.

L'autor no es va limitar, però, a treballar en aquests grans arxius barcelonins. En el volum tercer hi apareixen citacions documentals de l'Arxiu de Girona, l'Arxiu de Perpinyà, l'Arxiu de Montserrat, l'Arxiu de Tarragona, l'Arxiu del Convent de Santa Caterina Màrtir (Barcelona), l'Arxiu de la Col·legiata de Cardona i l'Arxiu de la Parròquia del Pi (Barcelona). Aquestes referències, sumades a les que ja he esmentat abans, posen de manifest el poc fonament que tenen determinades afirmacions sobre la mandra de Feliu de la Peña a l'hora d'anar a cercar informació als arxius del país. Confio que l'edició facsímil que vaig impulsar permeti corregir determinats menysteniments de la seva obra basats en una anàlisi superficial dels seus magnífics *Anales de Catalunya*. Si, com correspon a un historiador contemporani, fem el judici d'un determinat fet històric o, com és en el cas present, d'una obra científica escrita fa gairebé tres-cents anys, tenint en compte les circumstàncies del moment en què es varen produir, haurem de reconèixer que els *Anales de Catalunya*, amb les limitacions ja esmentades i sobre les quals vull insistir, és una obra excepcional. La seva utilitat, com correspon a tota obra important, ha arribat als nostres dies.

Per historiar els primers cent cinquanta anys del període del qual s'ocupa el volum tercer dels *Anales de Catalunya* —les citacions bibliogràfiques, com he dit, pràcticament es fan fonedisses a partir dels anys seixanta del segle XVII—, Feliu de la Peña va continuar emprant —alternant-la amb les citacions de documents inèdits dels arxius esmentats— una molt considerable bibliografia.

Dins del propòsit que em guia de posar de manifest que l'aparell bibliogràfic emprat per Feliu de la Penya va ser molt important, esmentaré alguns dels autors que cita en el volum tercer. Són aquests: Prudencio de Sandoval (*Primera parte de la vida y hechos del emperador Carlos V*, Valladolid, 1604-1606); Gonzalo de Illescas (*Historia pontifical y católica*, Barcelona, 1606); Luis Cabrera de Córdoba (*Felipe II, rey de España*, Madrid, 1619); Juan Antonio de Vera Zúñiga y Figueroa (*Epítome de la vida y hechos del invicto emperador Carlos V*, Madrid 1627. Reimpresió: Milà, 1645); Lupercio Leonardo de Argensola (*Declaración sumaria de la Historia de Aragón*, Saragossa, 1631); Diego de Saavedra Fajardo (*Empresas políticas o Idea de un Príncipe Político y Cristiano representada en 100 empresas*, Münster, 1640, València 1660, Madrid, 1675 i 1689-1690); José Pellicer de Ossau y de Salas-Tovar (*Idea del Principado de Cataluña*, Anvers, 1642);⁵⁰ Joan Gaspar Roig i Jalpí (*Resumen historial de las grandezas y antigüedades de la ciudad de Gerona*, Ms, 1678); Manuel Marcillo (*Crisi de Cataluña hecha por las naciones extranjeras*, Barcelona, 1685); Josep Massot (*Compendio historial de los Hermitaños de N. P. S. Agustín, del Principado de Cataluña, desde los años 394... hasta los años de 1699*, Barcelona, 1699); Guido Bentivoglio (*Della Guerra di Fiandra... [1559-1609]*, Colònia, 1633-1639. Traducció castellana: *Guerra de Flandes*, Madrid, 1643); Joan Pere Fontanella (*Sacri senatus Cathaloniae decissiones*, Barcelona, 1639 i 1645, València, 1640, Ginebra, 1642).

La part darrera dels *Anales de Cataluña* s'estructura en tres grans apartats. El llibre XXI abasta el període comprès entre el 1666 i el 1700. L'autor s'hi ocupa sobretot del problema endèmic de la guerra amb França, que té el seu escenari a Catalunya. Els problemes derivats dels allotjaments de les tropes espanyoles, de la paga de les contribucions de guerra i de les revoltes camperoles (1687-1690) ocupen un lloc preferent en aquest apartat. Com ha apuntat Eulàlia Duran,⁵¹ Feliu de la Penya fonamenta en la seva experiència personal una

50. Feliu de la Penya s'oposarà a la versió que dels fets de la Guerra dels Segadors dona José Pellicer de Ossau y de Tovar (1602-1679), filipista, al seu *Idea del Principado de Cataluña*, obra redactada com a resposta a l'escrit *Proclamación Católica*, en la qual es justificava la revolta catalana. En el mateix sentit, criticarà l'obra *Cataluña desengañada* (Nàpols, 1646) del clergue lleidatà Alexandre Ros, en la qual aconsella la rendició de Catalunya. DURAN, «Narcís Feliu de la Penya», p. 81.

51. DURAN, «Narcís Feliu de la Penya», p. 79.

bona part de l'exposició dels fets ocorreguts entre el 1697, amb l'inici del setge de Barcelona per part de Lluís XIV, i el 1709, any en què finalitzen els *Anales*.

L'austriacisme militant de l'autor el porta a excusar en la malaltia permanent del sobirà i en els mals consells i la mala política dels seus ministres la poca atenció de Carles II cap als catalans. Tot amb tot, aquest «[...] fue el mejor rey que ha tenido España [...]», afirmació que es comprèn només tenint en compte l'abrandat austriacisme del seu autor. Segons Josep Maria Torres i Ribé, és en aquesta part de l'obra on resulta més difícil discriminar entre les dades històriques i la militància política de l'autor.⁵²

La missió catalana de contribuir a millorar la situació general de la monarquia hispànica és també una constant en el pensament de Feliu de la Peña, bé que la realitat farà inútil aquest propòsit. Tot referint-se al nomenament de Joan Josep d'Àustria com a primer ministre de Carles II (1676), escriu: «Todo lo referido [celebrar el nomenament esmentat] executó la Nación Catalana agradecida a los favores que havia conseguido de su alteza y esperanzada que en su Gobierno avia de mejorar y restaurar el estado de la Monarquía, en que tanto interessa la Nación Catalana; pero fue de poco fruto para la Monarquía y Cataluña, como se conocerá claramente en los venidos años».

El llibre xxii s'ocupa del període crucial de 1700 a 1705. L'autor hi fa un excel·lent estudi polític, jurídic i institucional del deteriorament de les relacions entre Catalunya i el govern de Felip V, així com de les creixents mostres, sovint conspiratives-clandestines, de l'austriacisme català. Felip V és només, per Feliu de la Peña, el duc d'Anjou, mai el rei. L'arxiduc Carles, en canvi, és Carles III, legítim rei d'Espanya. Així, el 1702 «[...] publicaron algunos un manifiesto y carta exortatoria a los españoles, del Príncipe de Darmstad en nombre del Señor Emperador Leopoldo, y de su hijo Carlos Tercero, legítimo rey de España, manifestando a los amigos y afectos a la augustíssima Casa de Austria, el indudable derecho a la Sucesión de la Monarquía de España, para que concurrieran a la libertad de la Patria».

Feliu de la Peña explica també com les mesures repressives del virrei Francisco Velasco afectaren la seva persona. El 20 de setembre de 1704 Velasco va ordenar un registre al domicili de l'autor dels *Anales de Cataluña*, «llevándose de mi casa [...] los manuscritos de esta Historia, los cuales se llevó [...]

52. J. M. TORRAS I RIBÉ, *La guerra de Successió*, p. 75 i s.

a los navíos [...] pero su Magestad, que Dios guarde, mandó se bolviese todo a Barcelona, como se consiguió frustrándose todas las ideas de Velasco». Tot amb tot, el registre policíac es va saldar de manera positiva en allò que es refereix als originals de la part més compromesa dels *Anales de Cataluña*, «porque teniendo escondidos los cuadernos que contenían la relación de los sucesos desde la muerte de Carlos Segundo hasta que me llevaron a la cárcel, en el lugar más público de mi casa, dentro de un armario o alazena de vidrios, jamás la tocaron, ni la mandaron abrir, registrando toda la casa por espacio de día y medio, abriendo y registrando quanto se hallava a los lados del armario que claramente veían». Feliu va ser empresonat dues vegades. La primera, el 1704, «por unas palabras que dixen en la Casa de la Diputación a dos deputados y a dos consellers de la Ciudad, culpándoles por el descuido en guardar las puertas», i la segona, el 1705, restant tancat «siete meses de penosa y dura cárcel».

La darrera part dels *Anales de Cataluña* (el llibre XXIII) comprèn els anys que van de 1705 a 1709. S'hi narra l'arribada de l'esquadra naval de Carles d'Àustria davant de Barcelona (agost de 1705), el lliurament de la ciutat a Carles III, l'alliberament dels presoners austriacistes —entre ells Feliu de la Penya—, el setge de Barcelona per part de Felip V (1706) i les vicissituds de la guerra, cada dia menys favorables a Carles III, fins al 1709, en què les coses apareixen ja molt negres per a la causa de l'arxiduc. La defensa dels privilegis del Principat es fa especialment intensa en aquest últim capítol de l'obra, com a resultat dels esdeveniments que s'estaven produint i en els quals va participar l'autor.

Els *Anales de Cataluña* han estat estudiats com a font d'informació del llenguatge polític emprat per l'autor, sobretot en allò que fa referència a l'ús dels mots *provincia*, *pàtria* i *nació*. Segons Maria Grau, en l'obra de Feliu de la Penya «traspua ja un cert nacionalisme català en el sentit que els liberals donaven a aquest vocable». ⁵³ Crec haver demostrat que aquest nacionalisme es va deixar sentir de manera molt evident ja en el segle XV durant la crisi que va representar la Guerra Civil de 1462-1472. ⁵⁴ Els termes *nació* i *pàtria* fan refe-

53. Vegeu Maria GRAU I SALÓ, «Feliu de la Penya; una visió actual de Catalunya com a país», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 7, Barcelona, 1987, p. 125-145.

54. Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ, «Nació, nacionalisme i ordre constitucional català durant la guerra civil del segle XV», *Enfrontaments civils: postguerra i reconstrucció, Segon Congrés Recerques*, Lleida, 10-12 d'abril del 2002, vol. 1, p. 104-121. Reedició: *Estudis d'història de Catalunya*, 1, Barcelona, Base, 2008, p. 259-283.

rència a Catalunya, mentre que a Espanya Feliu s'hi refereix com a *Monarquia Espanyola*. Com va apuntar Eva Serra, «en la cruïlla de la guerra antiborbònica, Feliu de la Penya és un historiador en el qual la defensa de la identitat i el projecte polític anaven aparellats». ⁵⁵

Vull insistir, en aquest curs sobre historiografia catalana, en una qüestió de la qual ja he parlat abans. Aquesta darrera part del tercer volum dels *Anales*, tan poc analitzada fins avui, conté passatges que cal considerar cabdals a l'hora d'entendre i explicar aspectes de les difícils relacions institucionals entre Catalunya i els seus dirigents, d'una banda, i Castella i els seus governants, de l'altra banda, a partir de 1700.

És significativa la dura crítica que fa, essent Carles un Àustria, dels monarques d'aquesta dinastia que varen regnar a Catalunya a partir del segle XVI. Escriu que, durant aquell període, Catalunya va ser «casi despreciada [...], excluida [...] y desatendida en sus relevantes servicios [...]», y això va ser així per causa de «la antipatía a la Nación [catalana]». ⁵⁶

Quan des del primer dia del nou regnat de Felip V comencen els conflictes jurídicopolítics entre la casa reial i el Principat —som al 1701—, Feliu, recordant el pacte entre el rei i l'administració catalana, no s'està d'escriure: «Siendo esta doctrina general como es, quanta mayor será la fuerza y el valor de las leyes de Cataluña, y la de los privilegios generales, que todas son paccionadas y en fuerza de contrato y obligación entre rey y vasallos, confirmadas con juramento de todos?». ⁵⁷

A partir d'aquest moment i fins l'esclat obert de les hostilitats entre Catalunya i Felip V, Feliu va presentant els greuges que la monarquia i els seus oficials varen fer al país. És, en aquest sentit, pioner. D'ell arrenca un corrent historiogràfic que ha tractat de justificar —no sense raó, és just pensar— el rebuig a Felip V en aquesta constant política anticatalana del monarca en els cinc primers anys del seu regnat.

La lectura d'aquesta part dels *Anales* assoleix, doncs, tant des del punt de vista informatiu com historiogràfic, un interès excepcional. El plany de Feliu,

55. Vegeu Eva SERRA I PUIG, «Una aproximació a la historiografia catalana: els antecedents», *Revista de Catalunya*, núm. 26, gener de 1989, p. 32. En aquest sentit, Eulàlia Duran afirma que els *Anales* «no són pròpiament una història de Catalunya sinó un discurs políticohistòric». DURAN, «Narcís Feliu de la Penya», p. 77.

56. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Catalunya*, vol. III, p. 477.

57. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Catalunya*, vol. III, p. 480.

basat sempre en fets que explica, arriba a tenir dimensions obsessives, i no és possible fer-ne ni tan solament una breu relació. Cal llegir només els títols d'aquests apartats del volum III: «Decretos del de Anjou contra leyes de Cataluña» (p. 482); «Cartas del duque de Anjou contra las prerrogativas de Barcelona» (p. 483); «Luminarias y fuegos en Barcelona poco celebrados» (p. 484, sobre l'arribada de Felip V); «Disentimiento a todos los actos de corte por quebrantar el duque las leyes que avía jurado» (p. 488); «Atentado de los ministros» (p. 496); «Decreto del duque contra los Fueros de Cataluña» (p. 497); «Continua en Cataluña el rompimiento de sus leyes y privilegios» (p. 511); o, encara, «Destierros de militares afectos a la Casa de Austria» (p. 514).

Les denúncies de la política del Borbó s'accentuen a partir del nomenament del virrei Francisco Fernández de Velasco y Tovar el 1703. El valor historiogràfic dels *Anales* s'acreix a partir d'aquest moment: «Atentados de Velasco contra la ciudad de Barcelona» (p. 524); «Desterrados de Barcelona por afectos a la augustísima Casa de Austria» (p. 533), per ordre de Velasco.

Des de l'entrada de l'arxiduc Carles d'Àustria a Barcelona el 7 de novembre de 1705 fins al 1709, el valor historiogràfic de l'obra de Narcís Feliu de la Penya assoleix un altíssim interès. L'animadversió de l'autor dels *Anales* contra els castellans i els seus aliats francesos esdevé arquetípic del radicalisme anti-espanyol i antiborbó de tots els temps. La prematura mort de Feliu, quan la guerra encara no havia acabat, ens priva d'un relat que a ben segur hauria estat de primer ordre per conèixer de primera mà la tràgica agonia de Catalunya en aquella contesa.

Els *Anales de Cataluña* acaben amb una al·legoria extreta de l'obra del biòleg i naturalista bolonyès Ulisse Aldrovandi (1522-1605), el qual, en la seva *Ornithologiae libri XII*, Bolonya, 1599-1603 —Feliu de la Penya posa de manifest una vegada més la seva erudició científica—, explica que, la nit del 7 de febrer de 1536, aparegueren al cel d'Espanya dos joves lluitant amb les seves espases. Un portava un escut amb una àliga per divisa i la inscripció *Regnabo* ('Regnaré'). L'altre portava un escut amb la inscripció *Regnavi* ('He regnat'). La victòria va ser per a aquell que portava l'àliga imperial. Restà vençut i doblegat aquell que havia governat. Feliu de la Penya conclou que «es clara significación del suceso que con impaciencia esperamos en España». No seria així. Feliu de la Penya, però, tampoc no va veure la desfeta total de les seves il·lusions. La mort se'l va emportar (1712) abans de la jornada infausta de l'11 de setembre de 1714.